

Školství v České republice

Společenské podmínky po listopadu 1989, projevující se v tendenci odstranit ze života společnosti totalitu, vrátit se k respektování individuality člověka, postupně dospět k tržnímu hospodářství, vytvořit pluralitní a demokratickou společnost, podmiňovaly nejen trendy inovace obsahu vzdělávání a výchovně-vzdělávacího procesu, ale ovlivnily a ovlivňují i změny v ve struktuře školských institucí.

Vzdělávací politika.

Stále více nabývá aktuálnosti i problematika státní vzdělávací politiky, neboť jde o vytvoření základního systému obecných hledisek řešení principiálních problémů vzdělávání a výchovy státem, jako stanovení základních cílů výchovy. Tyto základní principy, které nutně musejí vycházet nejen z aktuálních, ale především i dlouhodobých trendů vývoje naší společnosti a jejich potřeb vzdělané populace s přihlédnutím k vývoji evropskému a světovému, a musí být výsledkem konsenzuálního nalezení základních postojů k problematice vzdělávání a výuky, které by mohly být východiskem při řešení praktických problémů školské politiky bez ohledu na to, která politická strana nebo seskupení je zrovna u moci. Takto formulovaná státní vzdělávací politika by mohla zajistit základní kontinuitu vývoje školství ve společnosti bez různých otřesů, pokusů a omylů a zbytečných změn, které mnohdy nic neřeší.

Základním východiskem pro tvorbu státní vzdělávací politiky by mělo být i vymezení vzdělávání a výchovy jako jedné z priorit humánního demokratického státu. Zvlášť proto, že investice společnosti do vzdělání se vrací několikanásobně. Jedním ze základních problémů státní vzdělávací politiky by mělo být vymezení základních vazeb mezi vzděláváním, pracovní silou a ekonomikou. Zde se naskytá možnost řešit disproporce v zaměření jednotlivých škol, umožnit větší flexibilitu absolventů jednotlivých škol pro jejich lepší uplatnění na trhu práce, vymezit pojetí a systém rekvalifikací a celoživotního vzdělávání vůbec. Dalším problémem státní školské politiky by mělo být zohlednění sociálního aspektu vzdělávacího systému (předškolní výchova, výchova ve volném čase, vzdělávání problémových či etnických skupin dětí a mládeže, integrace postižených apod.). Také problematika vztahu mezi všeobecným přístupem ke vzdělání, určitými elitářskými tendencemi, kvalitou výuky a možnostmi nutné evaluace škol a výchovně vzdělávacích institucí by měla být obsahem státní vzdělávací politiky. Současně by též mělo být vymezeno místo školy ve vzdělávacím a výchovném systému, vzhledem k jejím reálným možnostem, neboť škola sama nemůže nést za vzdělávání a výchovu jediná odpovědnost.

Prvořadým úkolem školy a školského systému je zabezpečit harmonii mezi vzděláním a sociálně ekonomickým rozvojem společnosti. Přesněji, přizpůsobit strukturu školského systému nejen potřebám společnosti, to znamená sociálním, ekonomickým a politickým potřebám (požadavkům) z hlediska současnosti i budoucnosti, ale i intelektuálních, citových, mravních a tělesných potřebám a požadavkům člověka. Jestliže však nedojde mezi společností a školou k určitému souladu, jestliže nedokáže škola a vzdělávací systém napomáhat k rozvoji společnosti a přípravě mladých lidí pro budoucnost, může nastat stav konzervující existující stav, což může nakonec vést ke stagnaci a celkovému úpadku člověka i společnosti. Proto se musí školství stát jednou z priorit společnosti, a investice do něho vkládané musí této realitě nutně odpovídat. Ve vyspělých demokratických zemích je samozřejmé, že školský systém musí vytvářet podmínky ke zvládnutí exploze vědomostí pro přípravu mladého člověka k mezinárodní ekonomické soutěži, k přístupu k celosvětovým informacím, které musí vést k podpoře globální kultury, respektující demografické různorodosti, uvědomění si vzájemné ekologické závislosti a z toho vyplývající praktické činnosti člověka.

Charakteristika školy a školského systému.

V kulturní společnosti se škola pojímá jako přechod z rodiny do společnosti, jako její významná součást, zabezpečující plnění jedné ze základních funkcí společnosti, funkci výchovnou a vzdělávací. Školu můžeme chápat jako integrovanou součást společnosti s určitými zvláštnostmi, které ji vyčleňují z ostatních institucí. Školu lze považovat za sociální kategorii, za sociální instituci. Má však zvláštní (odlišnou) strukturu, vlastnosti i organizaci, sleduje specifické cíle a má specifický obsah. náleží jí především zabezpečovat výchovu a vzdělávání, tedy funkce, bez kterých se kulturní společnost nemůže existovat. K základním znakům současné školy v porovnání se školou v minulosti patří, že v období povinné školní docházky vyžaduje každodenní docházku do školy, že při povinné výuce se vzdělávání uskutečňuje ve třídách složených podle věku žáků, že se postupuje podle učebních plánů a učebních osnov pro jednotlivé druhy škol. V porovnání s minulostí se též zvýšil počet žáků i počet škol. K zvláštnostem uplynulých desetiletí patří také tendence rozšířit cíle školy ze vzdělávací funkce na funkci mimovyučovací péče, komplexní výchovy, ale i funkci opatrovnickou, především tam, kde jsou oba rodiče zaměstnaní.

Školy a školské instituce vytvářejí školský systém, který patří k nejorganizovanější části výchovně vzdělávací soustavy společnosti, která má zabezpečit reprodukci společnosti, připravit mladou generaci pro práci a život ve společnosti, umožnit reprodukci na vyšší úrovni, která by umožnila individuální i společenský rozvoj. Pro současné školské systémy vyspělých zemí jsou charakteristické určité společné rysy, které nejčastěji vedou k prodlužování povinné školní docházky, zvyšuje se úloha středního a vysokého školství, dochází k masové

profesionalizaci mladé generace, co nejvíce dochází k zevšeobecnění přípravy na budoucí povolání. S tím souvisí také zabezpečování vyššího podílu základních vědomostí a všeobecného vzdělání, pronikání informatiky a výpočetní techniky do obsahu všeobecného vzdělávání. Dochází také ke zkvalitňování pedagogického procesu uplatňováním prvků tvořivosti a problémového vyučování, aktivních forem a metod výuky, uplatňování rovných šancí na vzdělávání.

Školy a školský systém chápeme jednak jako instituce zaměřené na plnění speciálních a odborných učebních cílů, ale také jako instituce sociálního ovlivňování, které konkurují jiným činitelům ovlivňování nebo je posilují.

Selektivní funkce škol a školského systému.

Důležitým pojtkem mezi školským systémem a společností je diferenační a selektivní funkce tohoto systému. Školský systém participuje na vytváření životních příležitostí mladých lidí tím, že jim umožňuje přístup k vyššímu nebo nižšímu vzdělání a prostřednictvím toho k vyšším nebo nižším pracovním pozicím, k prestiži, ale i k určité moci spojené s funkcí v zaměstnání. V sociálně spravedlivé společnosti není možné, aby se selekce vzdělání realizovala na základě třídního původu, stranické, náboženské nebo rasové příslušnosti. Je třeba vytvořit všem rovné příležitosti v přístupu ke vzdělání. Jak však každý jednotlivec šanci využije a uplatní se, záleží už jen na něm, na jeho předpokladech, na jeho úsilí.

Smyslem školy jako povinné vzdělávací instituce je kromě jiného též překonávání "nekultivačního" a "neinspirativního" prostředí dětí. Děti jako žáci vstupují do školy s rozdílnou přípravou, z rozdílného prostředí. Podmínky, podněty, vztahy, názory a sociální klima je u nich rozdílné. Škola se však většinou chová tak, jako by žáci všichni prošli výběrovým kulturním zázemím. Škola při plnění svého programu nerozlišuje ty, kteří přicházejí ze silného, kulturního a motivujícího prostředí ani ty, kteří takovéto podmínky nemají. U těch druhých nemá fakticky na co navázat, v podstatě je dále nekultivuje, ale znehodnocuje.

Eliminování tvrdé selektivní školy je spojené s požadavkem na transformaci selektivní školy na školu rozvíjející, která je založena na optimální motivaci výkonů žáků, na speciální organizaci vyučování, ve kterém žáci pracují na hranici své výkonnosti a svých možností. Tyto možnosti se snaží překonávat vlastní činností a na tomto základě se dále rozvíjejí. Selektivní škola hledá chybu, rozvíjející škola s chybou pracuje jako s určitou úrovní zvládnutí učiva. Selektivní škola odhaluje co se žák ještě a proč nenaučil, rozvíjející škola se ptá co jsme žáka ještě nenaučili.

Problém necitlivého přístupu k selektivní funkci naší současné školy je možno eliminovat především: sociální péčí o dítě a matku v předškolním období cílevědomým vyrovnáváním deficitu způsobeného rodinnou péčí prostřednictvím předškolních zařízení, dále nepřipustěním předčasné masové selekce žáků už od jedenácti let roku věku a podporou propustnosti takového typu škol, aby nadaní jedinci se mohli postupně dopracovat přes úplné středoškolské vzdělání k vysokoškolskému.

Funkce školy sociálně ovlivňovat žáky.

Škola a školský systém nejsou pouze vzdělávací instituce, ale i instituce sociálního ovlivňování. Významným činitelem sociálního ovlivňování je prosazování cíle, definovaného jako sociálně žádoucího. Sociální ovlivňování uplatňuje v podmínkách školy dvě hlediska: normativní strukturu, kterou rozumíme systém právních a pedagogicko-organizačních norem, které se mají v činnosti škol využívat a transformaci normativní struktury do obsahu vyučování a do hodnot požadovaných učiteli prostřednictvím přístupů, které mají zabezpečovat dosažení cíle. Skutečné účinky školy vyplývají z interakčních vztahů mezi ovlivňovacím potenciálem školy a motivací a schopností žáků vyhovět tomuto potenciálu nebo se mu vzepřít. Lze říci, že čím jednodušší učitelé a ostatní činitelé výchovy uplatňují svoje názory, tím je pravděpodobnější, že budou akceptované. Proces názorů a postojů bude o to účinnější, o čtější budou sociální vztahy těch osob, které v okolí dospívajícího zastávají stejné názory a postoje. Také přenos názorů a postojů bude probíhat tím intenzivněji, čím dříve začne sociální ovlivňování dítěte.

Ve školách realizujeme institucionalizované formy socializace. Školský systém nemůžeme chápat izolovaně, ale je nutno ho vidět v kontextu s existencí jiných institucí, jiných zdrojů sociálního ovlivňování, především v souvislosti s rodinou a vrstevnickou sociální skupinou.

Vzdělávání a výchova v právním systému České republiky

Listina základních práv a svobod byla v bývalé Československé federativní republice schválena federálním shromážděním jako ústavní zákon č. 23/1991 Sb. Po vzniku samostatné České republiky byla Listina základních práv a svobod jako součást tzv. ústavního pořádku ČR beze změny vyhlášena usnesením Předsednictva České národní rady dne 16. 12. 1992 a publikována jako ústavní zákon č. 2/1993 Sb.

Listina základních lidských práv obsahuje výčet a základní popis práv člověka a občana a je v návaznosti na Ústavu České republiky (ústavní zákon č. 1/1993 Sb.) základem pro tvorbu a interpretaci celého právního řádu ČR. Základními ustanoveními jsou v tomto smyslu Hlava první Listiny základních práv a svobody její článek 1 a 3 obsahující základní obecná ustanovení, podle kterých jsou základní práva a svobody nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné a zaručují se všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry

a náboženství, politického či jiného smýšlení, příslušnosti k národnostní či etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení. Podstatná pro výklad dalších článků Listiny základních práv a svobod jsou i ustanovení Hlavy 1, článek 4, podle nichž meze základních práv a svobod lze upravit jen zákonem, jejich omezení musí platit pro všechny obdobné případy, používat ustanovení o mezích základních práv a svobod lze jen s respektováním jejich podstaty a smyslu a tato ustanovení nesmějí být zneužívána pro dosažení jiných účelů, než pro které byla vydána.

Stát jako forma společnosti, v jejímž rámci jsou základní práva a svobody realizovány, je přitom podle Listiny základních práv a svobod založen na demokratických hodnotách a nesmí se vázat na výlučnou ideologii ani na náboženské vyznání. Státní moc lze uplatňovat jen v rozsahu stanoveném zákonem, každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá.

Na základě těchto základních pravidel Listina základních práv a svobod na mnoha místech odkazuje na zvláštní zákony, které mají jednotlivá práva a svobody rozvést a podrobněji upravit, včetně stanovení podmínek pro jejich využívání.

Přehled základních práv a svobod

Základní práva a svobody jsou v Listině základních práv a svobod uspořádány v Hlavách druhé až páté.

V Hlavě druhé jsou uvedena základní lidská práva a svobody, jako je právo na život a osobní svobodu, na lidskou důstojnost a čest, právo vlastnit majetek, nedotknutelnost obydlí nebo svoboda pohybu, pobytu, myšlení, svědomí a náboženského vyznání. Tato hlava dále obsahuje ustanovení o politických právech, k nimž patří svoboda projevu a právo na informace a jejich šíření, nepřijatelnost cenzury, právo petiční, shromažďovací, spolčovací a právo občana podílet se na správě veřejných věcí přímo nebo na základě svobodné volby svých zástupců.

Hlava třetí obsahuje práva národnostních a etnických menšin, kde je zakotveno právo na rozvíjení kultury, přenos informací a sdružování v národnostních sdruženích. Zaručuje se právo na vzdělání v národním jazyku, právo užití tohoto jazyka v úředním styku a právo účasti na řešení záležitostí týkajících se národnostních a etnických menšin.

Hospodářská, sociální a kulturní práva jsou obsažena v Hlavě čtvrté Listiny základních práv a svobod. Jedná se především o právo na svobodnou volbu povolání a podnikání, právo sdružovat se v odborech k ochraně hospodářských a sociálních zájmů včetně práva na stávku, na odměnu za práci a uspokojivé pracovní podmínky. Zvýšené ochrany zdraví při práci a nároku na zvláštní pracovní podmínky požívají ženy a mladiství, kteří spolu s osobami zdravotně postiženými mají právo na zvláštní ochranu v pracovně právních vztazích a na pomoc při přípravě k povolání. Zaručuje se právo na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří, při nezpůsobilosti k práci či při ztrátě živitele a obecně v hmotné nouzi, stejně jako právo na ochranu zdraví a bezplatnou zdravotní péči na základě veřejného pojištění. Chráněno je rodičovství a rodina, zaručuje se zvláštní péče v těhotenství i mimo ně, a dále právo rodičů pečovat o své děti a vychovávat je, včetně pomoci státu. Dále je zde zabezpečeno právo na vzdělání a kompetence v oblasti výchovy a vzdělávání, právo k výsledkům tvůrčí duševní činnosti a ke kulturnímu bohatství a právo na příznivé životní prostředí.

Hlava pátá pak definuje právo na soudní ochranu obsahující především princip možnosti přezkoumání rozhodnutí orgánu veřejné správy soudem, upravuje se zde právo na náhradu škody způsobené nesprávným rozhodnutím soudu, orgánu veřejné správy či nesprávným úředním postupem, právo odepřít výpověď při nebezpečí trestného stíhání svědka nebo osoby jemu blízké a právo na právní pomoc. Významná je též zásada veřejnosti projednávání věcí a právo vyjádřit se k prováděným důkazům. V neposlední řadě jsou upravena práva vztahující se k trestní odpovědnosti a trestnímu řízení, jako je výlučnost soudu při rozhodování o vině a trestu za trestné činy nebo právo na obhajobu.

Článek 33 Listiny základních práv a svobod - právo na vzdělání a povinná školní docházka

Přestože z obsahu Listiny základních práv a svobod je zřejmé, že výchovy a vzdělávání se bezprostředně týká celá řada jiných ustanovení, je právní úprava týkající se této problematiky uvedena především v jejím 33 článku.

Právo na vzdělání a kompetence v oblasti výchovy a vzdělávání

Každý má právo na vzdělání. Z toho vyplývá, že právo na vzdělání se zaručuje komukoli, tedy kromě občanů České republiky i cizincům nebo např. i bezdomovcům

Právo na vzdělání se pak realizuje zákonem č. 29/1984 Sb., o soustavě základních, středních škol a vyšších odborných škol (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů (dále jen školský zákon) v části první stanoví, že výchova a vzdělávání se realizuje především na školách, které se zařazují do sítě škol, předškolních zařízení a školských zařízení a stávají se tak součástí výchovně-vzdělávací soustavy. Za koncepci, stav a rozvoj výchovně-vzdělávací soustavy nese odpovědnost Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. V současné době platí úplné znění školského zákona č. 258/1996 Sb.

Je třeba upozornit, že zatímco výchova dětí je především právem rodičů (Listina základních práv a svobod, článek 32, odstavec 4) a škola (školský zákon) má v této souvislosti roli podpůrnou a doplňující, v oblasti vzdělávání

má škola a její působení funkci primární a klíčovou, i když nikoli výlučnou (viz oblast osvěty a mimoškolního vzdělávání - výuka jazyků, zájmové činnosti a aktivity apod.)

Pokud jde o školy ve smyslu školského zákona, je právní postavení škol uvedeno v § 1 odstavci 1 větě první, kde se stanoví, že školy v právních vztazích vystupují svým jménem a mají odpovědnost vyplývající z těchto vztahů, nestanoví-li tento zákon dále jinak.

Z hlediska zřizovatelů lze školy dělit na

* státní (kromě vysokých škol zřizovaných zákonem je zřizovatelem státních škol Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy, jiná ministerstva nebo školské úřady)

* nestátní, tj.

- obecní zřizované obcemi
- církevní zřizované církvemi či náboženskými společnostmi
- soukromé zřizované jinými osobami

Vyučovací jazyk. Školský zákon v návaznosti na práva národnostních a etnických menšin definovaná Listinou základních práv a svobod v § 4 stanoví, že výchova a vzdělávání se uskutečňují v jazyce českém (výjimky, nejde-li o povinnou školní docházku, může stanovit MŠMT ČR), v rozsahu přiměřeném zájmům národnostního rozvoje se však zaručuje žákům příslušejícím k národnostním menšinám právo na vzdělání v jejich mateřském jazyce.

Všeobecnost práva na vzdělání vyplývající z článku 33 odstavce 1 Listiny základních práv a svobod u osob neslyšících a nevidomých vyjádřena v § 3 odstavce 3 školského zákona tím, že mají nárok na vzdělání v jejich jazyce s použitím znakové řeči nebo Braileova písma.

Délka povinné školní docházky. Školní docházka je povinná po dobu, kterou stanoví zákon.

Podrobnosti o povinné školní docházce jsou uvedeny v paragrafech 34 - 37 školského zákona.

Pro rodiče či zákonné zástupce dětí platí tzv. přihlašovací povinnost, tj. provést zápis dítěte do školy a dbát, aby dítě řádně navštěvovalo školu pravidelně a včas. Povinná školní docházka trvá v současné době devět let a obvykle začíná počátkem školního roku následujícím po dni, kdy dítě dovrší šestý rok věku. Dovoluje-li to úroveň tělesné a duševní vyspělosti dítěte, může být na žádost jeho zákonného zástupce přijato do školy i dříve tj. od 1. 9. kalendářního roku, jestliže dovrší šestý rok věku do 31. 12. téhož kalendářního roku. Není-li naopak i po dosažení šesti let věku vyspělost dítěte dostatečná, může ředitel školy na žádost zákonného zástupce dítěte začátek povinné školní docházky o jeden rok odložit. Povinná školní docházka je splněna ukončením období školního vyučování školního roku, v němž dovrší poslední (devátý) rok povinné školní docházky.

Podle § 38 školského zákona se školní rok člení na období školního vyučování a školních prázdnin a trvá 12 měsíců, tj. od 1. září kalendářního roku do 31. srpna následujícího kalendářního roku.

Počátek povinné školní docházky u dětí mentálně či tělesně handicapovaných se řídí podle jejich školní zralosti, ukončení docházky dosažením základního vzdělání.

Školy zajišťující povinnou školní docházku.

Povinná školní docházka se uskutečňuje

- v základní škole
- ve speciální základní škole (poskytuje žákům výchovu a vzdělávání způsobem přiměřeným k jejich postižení)
- ve zvláštní škole (pro žáky, kteří se pro své rozumové nedostatky nemohou s úspěchem vzdělávat v základní škole ani ve speciální škole)
- v pomocné škole (pro obtížně vzdělavatelné žáky s rozumovými nedostatky neumožňující ani vzdělávání ve zvláštní škole, kteří jsou však schopni osvojit si alespoň některé prvky vzdělání)
- ve víceletých gymnáziích (v osmiletých v prvních čtyřech a v šestiletých v prvních dvou letech docházky)
- ve víceleté konzervatoři - tanečního oboru (v prvních 4 letech docházky)

Převážná část dětí příslušného věku uskutečňuje povinnou školní docházku v uvedených školách, ale u některých dětí může dojít k tak těžkému zdravotnímu postižení, které dítěti neumožňuje povinnou školní docházku. V těchto případech je ředitel školského úřadu oprávněn na základě odborného posouzení a se souhlasem zákonných zástupců dítěte rozhodnout o osvobození od povinné školní docházky a to na dobu určitou. Zároveň však musí být stanovena forma vzdělávání odpovídající psychickým a fyzickým možnostem dítěte.

V současné době experiment MŠMT umožňuje určitému počtu dětí plnit povinnou školní docházku v 1. - 5. ročníku výukou doma tzv. home schooling.

Zákon nereguluje v které škole mají děti plnit povinnou školní docházku, záleží na výběru školy zákonnými zástupci žáka, ale ředitel školy při rozhodování o zařazení dítěte do základní školy je povinen upřednostnit děti, které mají trvalý pobyt ve spádovém obvodu školy.

Ustanovení článku 33 Listiny základních práv a svobod - právo na bezplatné vzdělání

Občané mají právo na bezplatné vzdělání v základních a středních školách, podle schopností občana a možností společnosti též na vysokých školách.

Toto ustanovení Listiny základních práv a svobod upřesňuje § 4 odst. 1 věta první školského zákona, kde se stanoví, že právo občana na bezplatné vzdělání lze realizovat ve školách, které jsou součástí soustavy základních a středních škol a jejichž zřizovateli jsou obec nebo stát.

Výslovné ustanovení umožňující vzdělávání za úplatu se týká soukromých a církevních škol, ale také vyšších odborných škol zřizovaných i státem nebo obcemi, zde je však tato úplata limitována.

Ustanovení článku 33 odst. 3 Listiny základních práv a svobod - zřizování nestátních škol poskytujících vzdělání za úplatu

Zřizovat jiné školy než státní a vyučovat na nich lze jen za podmínek stanovených zákonem; na takových školách se může vzdělání poskytovat za úplatu.

Český právní řád neobsahuje zvláštní předpis komplexně upravující podmínky zřizování nestátních škol a vyučování na nich.

- zřizovatel obec - obce zřizují a se souhlasem školského úřadu zrušují podle § 14 odst. 2 zákona č. 564/1990 Sb., o státní správě a samosprávě ve školství (ve znění pozdějších předpisů) kromě předškolních zařízení (mateřská škola a speciální mateřská škola) základní školy a školská zařízení jim sloužící. Podle § 14 odst. 6 cit. zákona však obce mohou se souhlasem MŠMT ČR zřídít i jinou školu či školské zařízení, které jinak zřizuje školský úřad nebo MŠMT, a to s podmínkou, že obec prokáže podmínky pro zajištění výchoovně vzdělávací činnosti příslušné školy.
- soukromé školy - podle § 57a školského zákona jde o soukromé základní školy, soukromé základní umělecké školy, soukromé střední školy, soukromá střediska praktického vyučování, soukromá učiliště, soukromé vyšší odborné školy a soukromé speciální školy.
- církevní školy - podle § 57b školského zákona jde o církevní základní školy, církevní základní umělecké školy, církevní speciální školy, církevní střední školy, církevní střediska praktického vyučování a církevní učiliště (není vyloučeno ani zřizování církevních vyšších odborných škol)

Zákonná úprava zřizování nestátních škol dosud chybí, ale lze dovozovat, že na zřizování nestátních škol se vztahuje obecná zákonná úprava o podnikatelských právnických osobách nebo o právnických osobách nepodnikatelských, resp. neziskových podle toho, zda zřizovatel chce provozovat školu formou podnikání nebo jako veřejně prospěšnou neziskovou činnost. Pokud jde o úplatu za vzdělání poskytované na soukromých či církevních školách, není její výše regulována a rozhoduje tedy o ní sám zřizovatel školy. Vzdělání získané v soukromých či církevních školách zařazených do sítě předškolních zařízení, škol a školských zařízení je podle § 57c školského zákona rovnocenné se vzděláním získaným na školách státních či obecních.

Mezinárodní smlouvy a české školství

Úmluva o právech dítěte byla publikována pod č. 104/1991 Sb. a pro bývalou ČSFR vstoupila v platnost dnem 6. 2. 1991. V čl. 13 se hovoří o svobodě projevu dítěte, která zahrnuje volnost ve vyhledávání, přijímání a rozšiřování informací. Čl. 14 hovoří o právu na svobodu myšlení, svědomí a náboženství pro každé dítě. Podstatnější je však přímé právo dítěte na vzdělání v čl. 28, a to bezplatné a povinné základní a dostupné střední vzdělání včetně přístupu k vědeckotechnickým poznatkům a moderním metodám výuky, čl. 29, který hovoří o směřování výchovy dítěte a čl. 31 uznávající právo dítěte na volný čas a jeho naplnění..

Přesné znění článku 28 Úmluvy o právech dítěte:

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznají právo dítěte na vzdělání a s cílem postupného uskutečňování tohoto práva a na základě rovných možností zejména
 - a) zavádějí pro všechny děti bezplatné a povinné základní vzdělání;
 - b) podněcují rozvoj různých forem středního vzdělání zahrnujícího všeobecné a odborné vzdělání, činí je přijatelné a dostupné pro každé dítě a přijímají jiná odpovídající opatření, jako je zavádění bezplatného vzdělání a, v případě potřeby, poskytování finanční podpory;
 - c) zpřístupňují všem dětem informace a poradenskou službu v oblasti vzdělání a odborné přípravy k povolání;
 - d) přijímají opatření k podpoře pravidelné školní docházky a ke snížení počtu těch, kteří školu nedokončí.
2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna opatření nezbytná k tomu, aby kázeň ve škole byla zajišťována způsobem slučitelným s lidskou důstojností dítěte a v souladu s touto úmluvou.
3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, rozvíjejí a podporují mezinárodní spolupráci ve věcech týkajících se vzdělání, zejména s cílem přispět k odstranění nevědomosti a negramotnosti ve světě a s cílem usnadnit přístup k vědeckotechnickým poznatkům a moderním metodám výuky. V souvislosti s tím bude brán zvláštní zřetel na rozvojové země.

Přesné znění článku 29 Úmluvy o právech dítěte:

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se shodují, že výchova dítěte má směřovat k:
 - a) rozvoji dítěte, jeho nadání a rozumových i fyzických schopností v co nejširším objemu;
 - b) výchově zaměřené na posilování úcty k lidským právům a základním svobodám, a také k zásadám zakotveným v Chartě Spojených národů;
 - c) výchově zaměřené na posilování úcty k rodičům dítěte, ke své vlastní kultuře, jazyku a hodnotám, k národním hodnotám země trvalého pobytu, společnosti v duchu porozumění, míru, snášenlivosti, rovnosti pohlaví a přátelství mezi všemi národy, etnickými, národnostními a náboženskými skupinami a osobami domorodného původu;
 - d) přípravě dítěte na zodpovědný život ve svobodné společnosti v duchu porozumění, míru, snášenlivosti, rovnosti pohlaví a přátelství mezi všemi národy, etnickými, národnostními a náboženskými skupinami a osobami domorodného původu;
 - e) výchově zaměřené na posilování úcty k přírodnímu prostředí.
2. Žádná část tohoto článku nebo článku 28 nesmí být vykládána způsobem omezujícím svobodu jednotlivců a organizací zřizovat a řídit výchovné instituce. Za všech okolností je však třeba zabezpečit dodržování principů stanovených v odstavci 1 tohoto článku a podmínek, aby vzdělání poskytované těmito institucemi odpovídalo minimálním standardům stanoveným státem.

Přesné znění článku 31 Úmluvy o právech dítěte:

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte na odpočinek a volný čas, na účast ve hře a oddechové činnosti odpovídající jeho věku, jakož i na svobodnou účast v kulturním životě a umělecké činnosti.
2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají a zabezpečují právo dítěte na všestrannou účast v kulturním a uměleckém životě a napomáhají k tomu, aby dětem byly poskytovány odpovídající a rovné možnosti v oblasti kulturní, umělecké, oddechové činnosti a využívání volného času.

Struktura školské soustavy v České republice

Mateřská škola

Mateřské školy jsou považovány za doplněk rodinné výchovy. Podílejí se na socializaci dítěte a pomáhají vyrovnat rozdíly způsobené různým kulturním a sociálním zázemím v rodinách. Metodami přiměřenými věku a potřebám dětí dává předškolní výchova v mateřské škole základ k dalšímu rozvoji dítěte, včetně způsobilosti k povinnému školnímu vzdělávání. Poskytuje se zpravidla od tří do šesti let. Docházka je nepovinná a rozhodují o ní rodiče dětí. Mateřské školy mají v naší republice dlouholetou tradici, v současné době nabízejí alternativní programy, které vycházejí z různých filozofických a pedagogických proudů a z potřeb dětí.

Základní škola

Základní školy vytvářejí základ vzdělanosti občanů, poskytují základní vzdělání. Uskutečňuje se na nich v drtivé většině povinná školní docházka, která začíná zpravidla ve věku 6 let dítěte a trvá do 15 let. Povinná školní docházka je devítiletá. Základní škola se člení na první a druhý stupeň.

Základní škola poskytuje základní vzdělání; zabezpečuje rozumovou výchovu ve smyslu vědeckého poznání a v souladu se zásadami vlastenectví, humanity a demokracie a poskytuje mravní, estetickou, pracovní, zdravotní tělesnou výchovu a ekologickou výchovu žáků; umožňuje též náboženskou výchovu.

Základní škola připravuje žáky pro další studium a praxi.

Základní škola má devět ročníků a člení se na první a druhý stupeň. První stupeň je tvořen prvním až pátým ročníkem a druhý stupeň šestým až devátým ročníkem.

V místech, kde nejsou podmínky pro zřízení všech devíti ročníků základní školy, může se zřídit základní škola, která nemá všechny ročníky. Žáci, kteří ukončí poslední ročník takové školy, pokračují v plnění povinné školní docházky v základní škole se všemi ročníky.

Základní škola tvořená jednou nebo dvěma třídami prvního stupně má průměrný počet nejméně 13 žáků ve třídě. Základní škola tvořená samostatnými třídami všech ročníků prvního stupně má průměrný počet nejméně 15 žáků ve třídě. Tyto základní školy mohou být zřízeny tehdy, jestliže jsou jedinou základní školou v obci. O výjimkách hodných zvláštního zřetele rozhoduje, po vyjádření školského úřadu ministerstvo.

Žáci, kteří ukončí poslední ročník základní školy uvedené v odstavci 2, pokračují v plnění povinné školní docházky v základní škole se samostatnými třídami pro každý ročník.

Základní školy, s výjimkou škol uvedených v odstavci 3, mají průměrný počet nejméně 17 žáků ve třídě. O výjimkách hodných zvláštního zřetele rozhoduje, po vyjádření školského úřadu, ministerstvo.

Základní umělecká škola

Základní umělecká škola poskytuje základy vzdělání v jednotlivých uměleckých oborech a připravuje pro studium učebních a studijních oborů ve středních školách uměleckého zaměření a v konzervatoři, připravuje také odborně pro studium na vysokých školách s uměleckým zaměřením.

V základních uměleckých školách se mohou zřizovat oddělení hudební, taneční, výtvarná a literárně dramatická nebo některá z nich.

Základní umělecká škola organizuje studium určené převážně pro žáky základní školy; může též organizovat studium pro dospělé.

Střední školy

Výchova a vzdělávání ve středních školách

Střední školy poskytují žákům střední odborné vzdělání, úplné střední vzdělání, úplné střední odborné vzdělání a vyšší odborné vzdělání a připravují je pro výkon povolání a činnosti v národním hospodářství, správě, kultuře, umění a v ostatních oblastech života; připravují žáky i pro studium na vysokých školách.

Střední školy uplatňují jednotu výchovy a vzdělávání, spojení školy se životem a usilují o všestranný harmonický rozvoj osobnosti mladého člověka; vychovávají jej ve smyslu vědeckého poznání a v souladu se zásadami vlastenectví, humanity a demokracie, formují jeho intelektuální a mravní rozvoj, připravují jej na tvořivou práci a odbornou činnost v povolání a poskytují výchovu estetickou, zdravotní, tělesnou a výchovu ekologickou; umožňují též náboženskou výchovu.

Střední školy se člení na tyto druhy: střední odborné učiliště, gymnázium a střední odbornou školu.

Střední odborné vzdělání zahrnuje všeobecné vzdělání a odbornou přípravu; ukončuje se úspěšným vykonáním závěrečné zkoušky ve studijních nebo učebních oborech.

Úplné střední vzdělání a úplné střední odborné vzdělání zahrnuje obsahově širší a hlubší všeobecné vzdělání a odbornou přípravu diferencovanou podle druhu středních škol; úplné střední vzdělání se ukončuje úspěšným vykonáním maturitní zkoušky v gymnáziu, úplné střední odborné vzdělání se ukončuje úspěšným vykonáním maturitní zkoušky ve střední odborné škole, nebo konzervatoři, nebo ve středním odborném učilišti.

Vyšší odborné vzdělání poskytované v konzervatořích zahrnuje všeobecné vzdělání, uměleckou nebo pedagogicko - uměleckou přípravu a ukončuje se vykonáním absolutoria.

Střední odborné učiliště

Výchova a vzdělávání ve středním odborném učilišti

Střední odborné učiliště připravuje pro výkon dělnických povolání a odborných činností odpovídajících příslušnému učebnímu oboru. Toto studium se ukončuje závěrečnou zkouškou.

Střední odborné učiliště připravuje ve studijních oborech pro výkon některých náročných dělnických povolání a některých technickohospodářských činností provozního charakteru. Toto studium se ukončuje maturitní zkouškou.

Střední odborné učiliště zajišťuje žákům teoretické vyučování, praktické vyučování a výchovu mimo vyučování; může také zajišťovat jen teoretické vyučování a výchovu mimo vyučování nebo praktické vyučování a výchovu mimo vyučování.

Ministerstvo školství v dohodě s Ministerstvem zdravotnictví stanoví vyhláškou učební obory vhodné pro žáky se změněnou pracovní schopností.

Středisko praktického vyučování

Středisko praktického vyučování zajišťuje praktické vyučování a výchovu mimo vyučování pro žáky, kterým střední odborné učiliště zajišťuje pouze teoretické vyučování.

Středisko praktického vyučování odpovídá za výuku podle stanovených učebních plánů a učebních osnov, přitom spolupracuje se středním odborným učilištěm, které pro žáky zajišťuje teoretické vyučování.

Pracoviště praktického vyučování

Pracoviště praktického vyučování zajišťuje praktické vyučování pro žáky, kterým střední odborné učiliště zajišťuje teoretické vyučování a výchovu mimo vyučování. Pracoviště praktického vyučování zřizuje se souhlasem ministerstva školství občan, pro kterého se žáci připravují.

Občan, který zřídil pracoviště praktického vyučování, odpovídá za výuku podle stanovených učebních plánů a učebních osnov, přitom spolupracuje se středním odborným učilištěm, které pro žáky zajišťuje teoretickou výuku.

Občan, který zřídil pracoviště praktického vyučování, hradí náklady na jeho provoz a rozvoj. Jsou-li na pracovišti praktického vyučování připravováni žáci i pro jiné občany, jsou ti povinni hradit poměrný díl nákladů vynaložených na jejich přípravu.

Gymnázium

Gymnázium je všeobecně vzdělávací vnitřně diferencovaná škola, která připravuje především pro studium na vysokých školách. Dále připravuje i pro výkon některých činností ve správě, kultuře a dalších oblastech. Gymnázium má čtyři nebo šest anebo osm ročníků.

Střední odborná škola

Střední odborná škola připravuje především pro výkon odborných činností, zejména technickohospodářských, ekonomických, pedagogických, zdravotnických, sociálně právních, správních, uměleckých a kulturních; připravuje i pro studium na vysoké škole. Denní studium trvá nejvýše čtyři roky.

Konzervatoř

Konzervatoř je specifický typ střední odborné školy, která připravuje pro obor zpěv, hudba, tanec nebo dramatického umění. Připravuje i pro studium na vysoké škole. Konzervatoř má šest ročníků, v oboru tanec osm ročníků.

Studium na konzervatoři se ukončuje zpravidla absolutoriem. Žáci mohou ukončit studium také maturitou, nejdříve však po čtvrtém ročníku, v oboru tanec po osmém ročníku.

Učiliště

Učiliště poskytuje odbornou přípravu pro výkon povolání žákům, kteří ukončili povinnou školní docházku v základní škole v nižším než devátém ročníku nebo devátý ročník neukončili úspěšně. Příprava v učilišti se ukončuje úspěšným vykonáním závěrečné zkoušky.

Studium ve středních školách

Přijímání ke studiu ve středních školách

Právo studovat ve středních školách mají žáci a další uchazeči podle schopností, vědomostí, zájmů a zdravotní způsobilosti.

Ke studiu ve středních školách, se přijímají žáci a další uchazeči, kteří úspěšně ukončili povinnou školní docházku.

Do prvního ročníku osmiletého gymnázia a osmileté konzervatoře v oboru tanec se přijímají žáci, kteří úspěšně ukončili pátý ročník základní školy. Do prvního ročníku šestiletého gymnázia se přijímají žáci, kteří úspěšně ukončili sedmý ročník základní školy.

V rámci přijímacího řízení do prvních ročníků středních škol může ředitel školy stanovit, že se žáci nebo uchazeči přijímají na základě přijímací zkoušky. Přijímací zkoušky pro následující školní rok se konají nejdříve v posledním úplném kalendářním týdnu měsíce dubna. Rozhodnutí o přijetí nebo nepřijetí žáka nebo uchazeče ke studiu zašle písemně ředitel školy žákovi nebo uchazeči anebo jeho zákonnému zástupci do sedmi dnů po termínu konání přijímací zkoušky. V případě, že se přijímací zkoušky nekonají, zašle ředitel školy rozhodnutí o přijetí nebo nepřijetí žáka nebo uchazeče ke studiu do sedmi dnů po rozhodnutí, nejdříve však v posledním úplném kalendářním týdnu měsíce dubna.

Ke studiu ve středních školách se přijímají též další uchazeči, kteří získali základní vzdělání nebo základy vzdělání podle dřívějších předpisů.

Ministerstva školství stanoví vyhláškou rozsah pravomocí a povinností ředitelů středních škol při přijímání žáků a dalších uchazečů ke studiu ve středních školách; u středních zdravotnických škol v dohodě s ministerstva zdravotnictví a sociálních věcí.

Formy a průběh studia ve středních školách

Studium ve středních školách se organizuje jako denní studium, studium při zaměstnání nebo kombinované studium podle studijních oborů a ve středních odborných učilištích i podle učebních oborů.

Při studiu ve střední škole se umožňuje změna studijního nebo učebního oboru, přestup na jinou školu, opakování ročníku a přerušení studia.

Ministerstva školství stanoví po projednání se zúčastněnými ústředními orgány obecně závazným právním předpisem rozsah, podmínky, délku, průběh studia ve středních školách a soustavu studijních a učebních oborů; u středních zdravotnických škol v dohodě s ministerstvem zdravotnictví.

Studium při zaměstnání, kombinované studium a studium jednotlivých vyučovacích předmětů

Studium při zaměstnání se organizuje jako večerní (směnné), dálkové nebo externí.

Studium při zaměstnání lze kombinovat s denním studiem (kombinované studium).

Vzdělání dosažené ve středních školách studiem při zaměstnání nebo kombinovaným studiem je rovnocenné se vzděláním získaným v denním studiu.

Pro prohloubení dosaženého vzdělání mohou střední školy organizovat i studium jednotlivých vyučovacích předmětů.

Ministerstva školství stanoví po projednání se zúčastněnými ústředními orgány obecně závazným právním předpisem délku a organizaci studia při zaměstnání a kombinovaného studia, jakož i organizaci studia jednotlivých vyučovacích předmětů; u středních zdravotnických škol v dohodě s ministerstvem zdravotnictví.

Praktické vyučování

Praktické vyučování je nedílnou součástí výchovy a vzdělávání ve středních školách a v odborných učilištích; uskutečňuje se v něm spojení výchovy a vzdělávání s praxí, důsledné osvojení příslušných dovedností a získání schopností využívat vědomostí v praxi.

Hlavními formami praktického vyučování jsou odborný výcvik, cvičení, učební praxe a odborná (umělecká) praxe. Odborná (umělecká) praxe může být uskutečňována i v období školních prázdnin po dobu stanovenou pro jednotlivé studijní (učební) obory učebními plány a učebními osnovami.

Praktické vyučování se uskutečňuje ve školách a ve školských zařízeních, popřípadě v orgánech a organizacích v oboru působnosti ústředních orgánů nebo u dalších právnických osob anebo u fyzických osob, které mají oprávnění k činnosti v daném oboru

Ukončení studia ve středních školách

V osmiletém, šestiletém a ve čtyřletém denním studiu gymnázia a ve studiu při zaměstnání se studium ukončuje maturitní zkouškou účely studia při zaměstnání rozložit na pět let. Ve čtyřletých studijních oborech denního studia a pětiletých oborech studia při zaměstnání na střední odborné škole a středním odborném učilišti se

studium ukončuje maturitní zkouškou. Nástavbové studium se ve dvouletém denním studiu a tříletém studiu při zaměstnání ukončuje maturitní zkouškou.

Ve studijních oborech středních odborných škol, jejichž délka studia je kratší než čtyři roky, a v učebních oborech středních odborných učilišť se ukončuje závěrečnou zkouškou.

Dnem následujícím po dni, kdy žák vykonal úspěšně maturitní nebo závěrečnou zkoušku, přestává být žákem školy.

Nevykonal-li žák středního odborného učiliště v určeném termínu úspěšně závěrečnou zkoušku v učebním oboru a byla mu povolena opravná zkouška, odklad zkoušky nebo její opakování, zachovávají se mu práva o povinnosti žáka do konce druhého kalendářního měsíce následujícího po dni, kdy měl závěrečnou zkoušku konat.

Nevykonal-li žák v určeném termínu úspěšně maturitní zkoušku nebo ve středních odborných školách ve studiu kratším než čtyři roky závěrečnou zkoušku a byla mu povolena opravná zkouška, odklad zkoušky nebo její opakování, zachovávají se mu práva a povinnosti žáka do konce školního roku, v němž měl studium ukončit.

Zánikem práv a povinností žáka není dotčena možnost vykonal závěrečnou zkoušku nebo maturitní zkoušku.

Žákem přestává být také ten žák, který zanechá studia nebo mu nebylo povoleno opakování ročníku nebo závěrečné zkoušky nebo maturitní zkoušky nebo je ze studia vyloučen.

Bylo-li žákovi studium přerušeno přestává být žákem po dobu přerušení studia.

Ministerstva školství stanoví obecně závazným právním předpisem bližší podmínky ukončování studia ve středních školách; u středních zdravotnických škol v dohodě s ministerstvy zdravotnictví.

Nástavbové studium

Střední školy organizují nástavbové studium, které je určeno pro uchazeče, kteří získali střední odborné vzdělání. V nástavbovém studiu se studující zdokonalují pro kvalifikovaný výkon povolání a specializují se pro výkon některých technickohospodářských činností provozního charakteru. Nástavbové studium se ukončuje maturitní zkouškou.

Ministerstvo a pokud jde o zdravotnické obory, v dohodě s Ministerstvem zdravotnictví stanoví vyhláškou po projednání se zúčastněnými ústředními orgány státní správy podmínky obsah, organizaci, formu, délku a obory nástavbového studia a způsob jeho ukončování.

Vyšší odborná škola

Vyšší odborná škola připravuje pro kvalifikovaný výkon náročných odborných činností nebo prohlubuje dosažené vzdělání pro výkon konkrétních náročných činností.

Vyšší odborná škola poskytuje v jednotlivých studijních oborech vyšší odborné vzdělání, které zahrnuje všeobecné, specifické odborné vzdělání, náročnou praktickou přípravu a ukončuje se absolutoriem. Denní studium trvá nejméně 2 a nejvíce 3 roky, dálkové studium trvá nejméně 3 a nejvýše 4 roky. Pokud je součástí denního studia praktická příprava konaná formou odborné praxe o délce větší než 3 měsíce, může denní studium trvat nejvíce tři a půl roku. Žák, který úspěšně vykonal absolutorium má právo užívat za svým jménem označení absolventa vyšší odborné školy. Označení absolventů vyšší odborné školy příslušná jednotlivým studijním oborům a jejich zkrácené podoby schválí ministr.

Ke studiu ve vyšších odborných školách se přijímají žáci a další uchazeči, kteří získali úplné střední vzdělání nebo úplné střední odborné vzdělání. V rámci přijímacího řízení může ředitel školy stanovit, že se žáci nebo uchazeči přijímají na základě přijímací zkoušky. Rozhodnutí o přijetí nebo nepřijetí žáka nebo uchazeče ke studiu zašle písemně ředitel školy žákovi nebo uchazeči anebo jeho zákonnému zástupci do sedmi dnů po termínu konání přijímací zkoušky.

Nekoná-li se přijímací zkouška, zašle ředitel školy žákovi nebo uchazeči anebo jeho zákonnému zástupci rozhodnutí o přijetí nebo nepřijetí žáka nebo uchazeče nejpozději do sedmi dnů po rozhodnutí.

Způsob hodnocení a klasifikace upraví škola klasifikačním řádem, který schvaluje ministerstvo.

Podmínkou pro vykonání absolutoria je úspěšné ukončení posledního ročníku studia příslušného studijního oboru vyšší odborné školy, pokud tento zákon nestanoví jinak.

Absolutorium je odborná zkouška, která se skládá z teoretické zkoušky z odborných předmětů, zkoušky z cizího jazyka, absolventské práce a její obhajoby, v konzervatoři dále z absolventského výkonu, popř. zkoušky z umělecko - pedagogické přípravy. Jejich obsah a termíny stanoví ředitel školy.

Absolutorium se koná před zkušební komisí jmenovanou ministerstvem, jejímž předsedou je pedagogický pracovník z jiné vyšší odborné školy, popř. vysoké školy, který má odpovídající odbornou a pedagogickou způsobilost. Zkušební komise má stálé členy a další členy. Stálými členy jsou předseda, místopředseda a třídní učitel. Dalšími členy, kteří jsou jmenováni na základě návrhu ředitele školy, jsou učitel příslušného předmětu, vedoucí absolventské práce nebo vedoucí absolventského výkonu, oponent a přísedící. V případě vyšších zdravotnických škol jmenuje zkušební komisi Ministerstvo zdravotnictví. O výsledku zkoušky rozhoduje zkušební komise hlasováním. Při rovnosti hlasů je rozhodující hlas předsedy. Neprospěl-li žák u absolutoria, určí zkušební komise žákovi termín jeho opakování. Opakovat absolutorium může žák jen jednou. Žákům, kteří úspěšně vykonali absolutorium, vydá škola nejpozději do sedmi dnů od jeho vykonání vysvědčení o absolutoriu a nejpozději do 30 dnů od jeho vykonání diplom absolventa vyšší školy s příslušným označením absolventa vyšší odborné školy. Nevykonal-li žák v určeném termínu úspěšně absolutorium a bylo-li mu povoleno opakování nebo odklad zkoušky, zachovávají se mu práva a povinnosti žáka do konce druhého kalendářního měsíce následujícího po dni, kdy měl absolutorium konat.

Podrobnosti o organizaci studia a jeho ukončování ve vyšších odborných školách stanoví ministerstvo vyhláškou, pokud jde o vyšší zdravotnické školy, v dohodě s Ministerstvem zdravotnictví.

Speciální školy

Speciální školy poskytují pomoci zvláštních výchovných a vyučovacích metod, prostředků a forem výchovu a vzdělávání žákům mentálně, smyslově nebo tělesně postiženým, žákům s vadami řeči, žákům s více vadami, žákům obtížně vychovatelným a žákům nemocným a oslabeným, umístěným ve zdravotnických zařízeních; připravují tyto žáky k začlenění do pracovního procesu a života společnosti.

Speciálními školami jsou základní školy pro mládež vyžadující zvláštní péči a střední školy pro mládež vyžadující zvláštní péči; vzdělání získané v těchto školách je rovnocenné získanému v základní škole a ostatních středních školách.

Pokud tento zákon nestanoví jinak, vztahují se na speciální školy ustanovení vztahující se na základní školu nebo na střední školu.

Speciálními školami jsou také zvláštní školy, odborná učiliště, praktické školy a pomocné školy.

Ministerstvo stanoví vyhláškou způsob zařazení žáků do speciálních základních škol, do zvláštních škol, do pomocných škol a podmínky přijímání žáků do odborných učilišť a praktických škol.

Speciální základní školy

Speciální základní školy poskytují žákům výchovu a vzdělávání způsobem přiměřeným jejich postižení; zřizují se jako školy pro žáky sluchově postižené, pro žáky zrakově postižené, pro žáky s vadami řeči, pro žáky tělesně postižené, pro žáky s více vadami, pro žáky obtížně vychovatelné a pro žáky nemocné a oslabené umístěné ve zdravotnických zařízeních.

Speciální základní školy mají devět ročníků. Ministerstva školství stanoví vyhláškou, které školy mají deset ročníků.

Speciální střední školy

Speciální střední školy poskytují žákům výchovu a vzdělávání podle § 7 a 8 způsobem přiměřeným jejich postižení; ve speciálních středních školách se vzdělávají smyslově nebo tělesně postižení žáci a žáci obtížně vychovatelní, pokud se nemohou vzdělávat společně se žáky ostatních středních škol.

Speciální střední školy se člení na tyto druhy: střední odborná učiliště, gymnázia a střední odborné školy.

Ministerstva školství po projednávání s ministerstvy zdravotnictví a sociálních věcí mohou obecně závazným právním předpisem prodloužit délku studia ve speciálních středních školách až o dva roky.

Zvláštní škola

Ve zvláštní škole se vzdělávají žáci s takovými rozumovými nedostatky, pro které se nemohou s úspěchem vzdělávat v základní škole, ani ve speciální základní škole.

Zvláštní škola má devět ročníků. Ministerstva školství stanoví vyhláškou školy, které mají deset ročníků.

Odborné učiliště

Odborné učiliště poskytuje odbornou přípravu v učebních oborech s upravenými učebními plány.

Odborné učiliště připravuje pro výkon povolání odpovídajících příslušnému učebnímu oboru. Příprava trvá dva až tři roky. Příprava v odborném učiliště se ukončuje úspěšným vykonáním závěrečné zkoušky.

Odborné učiliště může též poskytovat přípravu pro výkon jednoduchých činností žáků, kteří jsou schopni samostatně pracovat, ale jejichž pracovní a společenské uplatnění musí být řízeno jinými osobami.

Do odborného učiliště se přijímají žáci, kteří úspěšně ukončili devátý ročník zvláštní školy.

Praktická škola

Praktická škola připravuje žáky pro výkon jednoduchých činností. Příprava trvá jeden až tři roky.

Do praktické školy s tříletou přípravou se přednostně přijímají žáci, kteří úspěšně ukončili zvláštní školu, a dále žáci, kteří ukončili povinnou školní docházku v nižším než devátém ročníku zvláštní školy, popřípadě základní školy. V odůvodněných případech lze přijmout i žáky, kteří ukončili neúspěšně devátý ročník základní školy. Do praktické školy s jednoletou a dvouletou přípravou se přijímají žáci, kteří splnili povinnou školní docházku na zvláštní nebo pomocné škole.

Tříletá příprava v praktické škole se ukončuje úspěšným vykonáním závěrečné zkoušky, v jednoleté a dvouleté přípravě vydáním závěrečného vysvědčení.

Pomocná škola

Pomocná škola vychovává a vzdělává obtížně vzdělávatelné žáky s takovými nedostatky rozumového vývoje, pro které se nemohou vzdělávat ani ve zvláštní škole, jsou však schopni osvojit si alespoň některé prvky vzdělání. Obsah výchovně vzdělávací činnosti se zaměřuje na vypěstování návyků sebeobsluhy, osobní hygieny a na rozvíjení přiměřených poznatků a pracovních dovedností s předměty denní potřeby.

Pomocná škola má deset ročníků.

Před nástupem do pomocné školy a před osvobozením od povinné školní docházky se dětem s těžkým mentálním postižením umožňuje příprava na vzdělání v délce jednoho až tří let.

Školská zařízení

Školskými zařízeními jsou školská výchovná zařízení a školská účelová zařízení.

Školská výchovná zařízení

Školskými výchovnými zařízeními jsou zařízení pro zájmové studium, školská zotavovací zařízení, školská výchovná zařízení pro výchovu mimo vyučování a školská zařízení pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy a preventivně výchovné péče.

Zařízení pro zájmové studium

Zájmovému studiu umění slouží školské ústavy umělecké výroby, zájmovému studiu jazyků státní jazykové školy, zájmovému studiu stenotypistiky a psaní strojem státní těsnopisné ústavy.

Školský ústav umělecké výroby

Školský ústav umělecké výroby svou výchovnou a vzdělávací činností pečuje o udržování tradičních a rozvíjení nových výtvarných projevů, technik a praktických poznatků v oborech lidové umělecké výroby a uměleckých řemesel.

Ústav uskutečňuje zejména zájmovou výchovu a výuku žáků a dospělých zaměřenou na oblast lidové umělecké výroby, odbornou výchovu a výuku žáků a dospělých pro potřebu právnických osob a fyzických osob zabývajících se lidovou uměleckou výrobou a uměleckými řemesly, pokud není zajišťována příslušnými středními školami, a tvorbu návrhů vzorů a technické dokumentace potřebných k zájmové i odborné výchově a výuce žáků a dospělých v oblasti lidové umělecké výroby a uměleckých řemesel.

Ústav může být zřízen jako součást střední umělecké školy; své úkoly plní prostřednictvím kurzů, a to i za úplatu.

Státní jazyková škola

Státní jazyková škola poskytuje jazykové vzdělání v hlavních světových jazycích a jazycích jiných; organizuje též vyučování jazykům s odborným zaměřením a připravuje po jazykové stránce pro výkon činností v mezinárodních stycích, pro překladatelskou tlumočnickou a jinou činnost.

Studium na státní jazykové škole může být ukončeno státní jazykovou zkouškou; tuto zkoušku může vykonat i občan, který na státní jazykové škole nestudoval. Státní jazyková škola může plnit své úkoly za úplatu.

Státní jazykovou školu lze též zřídit jako součást střední školy nebo základní školy.

Státní těsnopisný ústav

Státní těsnopisný ústav školí a doškoluje v oboru českého a cizojazyčného těsnopisu, psaní na stroji, obchodní korespondence, stenotypistiky v českém jazyce a cizích jazycích, techniky, mechanizace a racionalizace administrativy a sekretářských prací. Státní těsnopisný ústav může plnit své úkoly za úplatu.

Studium oborů, jimž státní těsnopisný ústav vyučuje, může být ukončeno státní zkouškou.

Školská zotavovací zařízení

Škola v přírodě

Škola v přírodě je školské zotavovací zařízení, které umožňuje pobyt dětí z předškolních zařízení a žáků škol nebo jednotlivých tříd, popřípadě pobyt vybraných skupin žáků ve zdravotně příznivém prostředí bez přerušení školní výchovně vzdělávací práce. Jejím posláním je kompenzace negativních vlivů životního prostředí na zdravotní stav dětí a žáků žijících v územích s postiženým životním prostředím.

Do školy v přírodě se vysílají děti z předškolních zařízení, žáci základních škol, žáci speciálních základních škol, zvláštních škol, pomocných škol a žáci těch ročníků víceletých gymnázií odpovídajících nejvýše devátému ročníku základní školy.

Školské úřady mohou zřizovat a spravovat školu v přírodě též mimo své územní obvody v dohodě se školským úřadem a obcí, v jejichž územním obvodu má být škola v přírodě zřízena.

Vláda České republiky stanoví pro účely tohoto zákona nařízením území s postiženým životním prostředím. V těchto územích se školy v přírodě nezřizují ani nekonají.

Školská výchovná zařízení pro výchovu mimo vyučování

Výchova mimo vyučování je součástí péče o výchovu vzdělávání; organizují ji školy a školská výchovná zařízení pro výchovu mimo vyučování.

Školskými výchovnými zařízeními pro výchovu mimo vyučování jsou střediska pro volný čas dětí a mládeže, školní družina, školní klub, školní knihovna a domov mládeže.

Střediska pro volný čas dětí a mládeže

Střediska pro volný čas dětí a mládeže plní funkci výchovně vzdělávací a rekreační.

Střediska pro volný čas dětí a mládeže jsou domy dětí a mládeže s širokou zájmovou působností a stanice zájmových činností specializované na konkrétní zájmové oblasti.

Středisko pro volný čas dětí a mládeže může poskytovat své služby za úplatu.

Školní družina a školní klub

Výchově, vzdělávání, zájmové činnosti a rekreaci žáků základní školy, základní školy pro smyslově postižené žáky, základní školy pro žáky s více vadami, základní školy pro žáky s vadami řeči, zvláštní školy nebo pomocné školy, popřípadě zvláštní školy pro tělesně postižené žáky, základní školy při zdravotnických zařízeních slouží v době mimo vyučování a v době školních prázdnin školní družina a školní klub. Školní družina je určena pro žáky prvního stupně, školní klub pro žáky ostatních ročníků těchto škol a pro žáky těch ročníků víceletých gymnázií odpovídajících nejvýše devátému ročníku základní školy.

Školní družina nebo školní klub může zřizovat zájmové kroužky. Činnosti v zájmových kroužcích se mohou podle místních podmínek zúčastnit i žáci, kteří nejsou ve školní družině nebo školním klubu přihlášení k soustavné docházce. Činnost v zájmových kroužcích může být vykonávána za úplatu. Úplata se použije na částečnou úhradu neinvestičních nákladů.

Školní družina a školní klub mohou být zřízeny i jako součásti školy.

Školní knihovna

Školní knihovnu jako součást jednotné soustavy knihoven tvoří školní žákovská knihovna a školní učitelská knihovna.

Školní knihovna se zřizuje jako součást školy; své služby může poskytovat i veřejnosti, a to za úplatu.

Domov mládeže

Domov mládeže zabezpečuje žákům středních škol výchovu, ubytování a stravování. Obsah výchovné činnosti v domově mládeže navazuje na obsah výchovně vzdělávací práce střední školy.

Domov mládeže se může zřídit i jako součást školy.

Školská zařízení pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy a preventivně výchovné péče

Výkon ústavní výchovy mládeže zajišťují dětské domovy. Výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy mládeže s poruchami chování zajišťují speciální výchovná zařízení; výkon ústavní výchovy zajišťují též internátní speciální školy. Diagnostické úkoly při výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy plní diagnostické ústavy. Preventivně výchovnou péči o mládež s negativními jevy chování zajišťují střediska výchovné péče o mládež.

Školská zařízení pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy zajišťují mládeži s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou výchovnou, hmotnou a sociální péči. Tuto péči může zajišťovat i středisko výchovné péče o mládež.

Dětský domov

Dětský domov je internátní výchovné zařízení pro výkon ústavní výchovy mládeže; zajišťuje výchovnou, hmotnou a sociální péči mládeži, která ze závažných důvodů nemůže být vychovávána ve vlastní rodině a nemůže být osvojena nebo umístěna v jiné formě náhradní rodinné péče.

Mládež, u níž se předpokládá dlouhodobý pobyt v dětském domově, je vychovávána v dětském domově rodinného typu.

Dětský domov pečuje o mládež *zpravidla* od tří do osmnácti let, popřípadě do ukončení přípravy na povolání.

Speciální výchovná zařízení

Speciální výchovná zařízení uvedená v § 26 až 28 jsou internátní výchovná zařízení pro výkon ochranné výchovy nebo ústavní výchovy obtížně vychovatelné mládeže.

Speciální výchovná zařízení jsou diferencována podle věku, pohlaví, stupně obtížnosti výchovy a podle mentální úrovně mládeže.

Dětský výchovný ústav

Dětský výchovný ústav pečuje o obtížně vychovatelnou mládež do doby, než ukončí docházku do základní školy nebo do zvláštní školy, popřípadě než ukončí přípravu na povolání.

Výchovný ústav pro mládež

Výchovný ústav pro mládež pečuje o obtížně vychovatelnou mládež, která ukončila docházku do základní školy nebo do zvláštní školy; v péči ústavu mládeže zůstává do osmnácti, popřípadě do devatenácti let, byla-li jí ochranná výchova nebo ústavní výchova prodloužena soudem.

Výchovný ústav pro děti a mládež

Dětský výchovný ústav a výchovný ústav pro mládež lze zřizovat i jako společné zařízení.

Výchovný ústav pro nezletilé matky

Výchovný ústav pro nezletilé matky pečuje o nezletilé matky, kterým byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova, a jejich děti.

Ústav s výchovně léčebným režimem a oddělení s výchovně léčebným režimem

Ústav s výchovně léčebným režimem pečuje po dobu nezbytné potřeby o mládež z dětských domovů a speciálních výchovných zařízení, u níž byla zjištěna přechodná nebo trvalá duševní porucha takového druhu a stupně, že nemůže být vychovávána v ostatních zařízeních pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy.

Součástí speciálních výchovných zařízení mohou být oddělení s výchovně léčebným režimem.

Diagnostické ústavy

Diagnostické ústavy jsou internátní výchovná zařízení, která komplexně vyšetřují z hlediska psychologického a pedagogického mládež s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou nebo mládež, o jejímž umístění do výchovného zařízení rozhodl předběžným opatřením okresní úřad (Magistrátní úřad hlavního města Prahy), popřípadě mládež, o jejíž umístění do výchovného zařízení požádali okresní zástupci, a zprostředkovávají její zdravotní vyšetření. Mládež rozmísťují do příslušných typů dětských domovů a speciálních výchovných zařízení, popřípadě do internátních speciálních škol.

Diagnostické ústavy poskytují po přechodnou dobu výchovnou péči mládeži zadržené na útěku od rodičů nebo jiných osob, popřípadě z institucí odpovědných za její výchovu.

Diagnostické ústavy se člení na dětské diagnostické ústavy a diagnostické ústavy pro mládež.

Dětský diagnostický ústav

Dětský diagnostický ústav plní diagnostické úkoly; vede evidenci mládeže umístěné v dětských domovech a dětských výchovných ústavech ve svém územním obvodu.

Diagnostický ústav pro mládež

Diagnostický ústav pro mládež plní diagnostické úkoly uvedené v § 29; vede evidenci mládeže umístěné ve výchovných ústavech pro mládež.

Středisko výchovné péče pro děti a mládež

Středisko výchovné péče pro děti a mládež poskytuje všestrannou preventivně výchovnou péči dětem a mládeži s negativními jevy chování, pokud nejsou důvody pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve speciálních výchovných zařízeních.

Středisko výchovné péče pro děti a mládež může být zřízeno jako internátní výchovné zařízení.

Středisko výchovné péče pro děti a mládež může plnit své úkoly za úplatu.

Funkci školských výchovných zařízení plní též zařízení sociální péče, v nichž se občanům se změněnou pracovní schopností poskytuje vzdělání a výcvik pro vhodná pracovní uplatnění podle předpisů o sociálním zabezpečení; tato zařízení mohou plnit též funkci střediska praktického vyučování.

Školská účelová zařízení

Školská účelová zařízení pomáhají předškolním zařízením, základním školám, speciálním školám, středním školám a školským výchovným zařízením plnit výchovně vzdělávací úkoly; zabezpečují také další vzdělávání pedagogických pracovníků nebo hmotnou péči o žáky po dobu jejich pobytu ve škole.

Zařízení výchovného poradenství

Výchovný poradce

Základní školy, speciální školy a střední školy zajišťují úkoly výchovného poradenství výchovnými poradci. Předpoklady kvalifikace výchovného poradce stanoví ministerstvo školství vyhláškou.

Pedagogicko - psychologická poradna

Pedagogicko - psychologická poradna pomáhá řešit výukové a výchovné problémy dětí předškolních zařízení, žáků základních škol, středních škol a speciálních škol a školských výchovných zařízení, pomáhá při profesionální orientaci žáků a zajišťuje pro předškolní zařízení, školy a školská výchovná zařízení odborné pedagogicko-psychologické služby.

Pedagogicko - psychologická poradna provádí pedagogicko-psychologická vyšetření dětí a žáků, poskytuje metodickou pomoc pedagogickým pracovníkům a výchovným poradcům ve školách a psychologům ve školských výchovných zařízeních.

Zařízení školního stravování

Školní jídelna

Školní jídelna zabezpečuje stravování dětí a žáků a pracovníků předškolních zařízení, škol a školských zařízení.

Školní jídelna může zajišťovat dětem a žákům a pracovníkům předškolních zařízení, škol a školských zařízení další stravovací služby a podle místních podmínek při dodržení hygienických a bezpečnostních norem může také poskytovat stravovací služby pro veřejnost, a to za úplatu.

Školní jídelnu lze zřídit jako součást předškolního zařízení, školy nebo školského výchovného zařízení.

Ostatní účelová zařízení

Školní hospodářství

Školním hospodářstvím se rozumí zejména školní statek, školní pole, školní rybníček a školní zahradnictví.

Školní hospodářství plní účelové poslání spočívající ve vytváření podmínek pro praktické vyučování žáků a jejich zájmovou odbornou činnost a v rozvíjení odborné pedagogické práce učitelů škol

Vysoké školy

Vysoké školy jsou vrcholné vzdělávací, vědecké a umělecké instituce. posláním vysokých škol je chránit poznání a rozvíjet vzdělávání na základě vědeckých poznatků a tvůrčí vědeckou a uměleckou činností. V duchu národních a všelidských humanitních a demokratických tradic nesou vysoké školy zvláštní odpovědnost za rozvoj vzdělanosti jako součásti kultury celé společnosti a současně přispívají ke zvyšování vědecké, technické a hospodářské úrovně společnosti. při této činnosti navazují na celosvětový vývoj vědy a kultury.

Základním úkolem vysokých škol je poskytovat vysokoškolské vzdělávání na základě tvořivého vědeckého bádání a tvořivé umělecké činnosti. Vysoké školy mají výhradní právo udělovat akademické tituly absolventům vysokoškolského studia. Mají právo uskutečňovat postgraduální studium a výhradní právo udělovat akademicko-vědecké tituly jeho absolventům.

Vysoké školy nabízejí akreditované studijní programy, které vymezují způsob získání vysokoškolského vzdělání. Existují 3 typy nabízených studijních programů:

- bakalářský studijní program, který je nejméně tříletý a je převážně profesně orientovaný,
- magisterský studijní program, který je čtyřletý až šestiletý, jedná se o klasický vysokoškolský program,
- doktorský studijní program, zpravidla tříletý, který je přípravou k vědecké práci.

Akademickými orgány vysoké školy jsou akademický senát vysoké školy a vědecká nebo umělecká rada vysoké školy. Akademickými funkcionáři vysoké školy jsou rektor a prorektor. Vysoké školy se zpravidla člení na fakulty. fakulty mají kromě povinností i právo tvorby a uskutečňování studijních programů, akademické tvůrčí činnosti, zahraničních aktivit, vlastního hospodaření s finančními prostředky atd. Akademickými orgány fakult jsou akademický senát fakulty a vědecká nebo umělecká rada fakulty. Akademickými funkcionáři fakulty jsou děkan a proděkan.